

Reactie op: Orgaandonatie gift, geen plicht

Ideologie kan meer zijn dan franje. Ideologie kan in belangrijke mate beleid sturen, en in het geval van de discussie over orgaandonaties kan ideologie ook beslissen over het leven van individuen. Wim Groot, in zijn column over orgaandonaties, laat zich in zijn gedachtevorming leiden door een in westerse maatschappijen diepgewortelde ideologie. Het denkbeeld namelijk dat giften slechts bestaan in een zuivere vorm van volstrekte onbaatzuchtigheid. Afwegingen van belangen, plichten, macht of afkeer mogen hierin hoegenaamd geen rol spelen. En dus stelt Groot dat een verplichtingssysteem voor orgaandonatie, waarin iedereen bij overlijden organen moet afstaan tenzij daartegen actief en vooraf bezwaar is gemaakt, af te wijzen is.

Een dergelijk stelsel van verplichting maakt echter aan iedereen in de samenleving bijzonder duidelijk dat diezelfde samenleving geen oneindige bron van middelen is waarvan verwacht mag worden, of zelfs geëist kan worden, dat zij verschaft wat nodig is. Er kan niet naar hartenlust op het sociale kapitaal van de samenleving ingeteerd worden. Mensen moeten ook willen investeren. Investeren in relaties, in sociaal kapitaal, zo weten antropologen als Marcel Mauss (1954) heel goed, is van een andere orde dan investeren in een fabriek: vorm, omvang, herkomst en moment waarop de opbrengsten terugkomen zijn niet vast te leggen. Wat wel duidelijk is, is dat wie niet geeft, of wie niet ontvangen wil, zich buiten de samenleving plaatst. Wie niet teruggeven kan, een derde plicht in giftenuitruil, blijft ook ondergeschikt aan de gever. Antropologen weten dat bij giften een heel scala aan motieven een rol speelt; slechts een klein deel is zuiver altruïstisch. Putnam (2000) zegt over giften dat het gaat om *“short-term altruism for long term self-interest”*. Giften zijn daarmee te zien als contracten die nadrukkelijk onvollediger gelaten zijn dan mogelijk is. Op verschillende momenten in de tijd wordt iets uitgewisseld, waarbij de ruilverhoudingen afhankelijk zijn van persoonlijke omstandigheden en inzet in een samenleving. Dit geldt voor het geven van organen overigens evengoed als voor het informeel uitwisselen van kennis binnen en tussen onderzoekslaboratoria (Bouty, 2000). Teruggeven kan direct naar de gever zijn, zoals wanneer je ook die vriendin uitnodigt voor een prettig diner nadat zij jou al twee keer een prachtmaal voorgeschoteld heeft, maar ook naar anderen in een gemeenschap, in meer indirecte zin, zoals van bloed dat iemand doneert. Uiteraard is het van belang om te ontkennen dat je iets geeft om redenen van eigenbelang, maar als die vriendin jou al zes keer een diner heeft geserveerd en jij haar nog niet een keer hebt uitgenodigd, dan komt de verhouding onwille-

keurig onder druk te staan. Die verhouding ligt zeker moeilijk wanneer haar gift aan jou niet fatsoenlijk ontvangen en erkend wordt.

Uiteraard zal dus een systeem dat simpelweg de plicht oplegt organen af te staan bij overlijden (tenzij bezwaar gemaakt is), aan willekeurig welk persoon die een medische noodzaak heeft, weerstand oproepen. De te prefereren institutionele vormgeving voor het verplicht stellen van orgaandonaties kan echter rekening houden met de impliciete, indirecte ruilsituatie van giften waar het om gaat. Alleen anderen uit de samenleving die wilden investeren (door geen bezwaar te hebben tegen donatie van de eigen organen wanneer zij zelf zouden overlijden), en die in staat zijn de orgaangift te ontvangen (door afdoende gezond te zijn, of althans niet ziek door eigen schuld) krijgen bij voorrang een donororgaan. Dit spreekt voor een institutionele vormgeving van de plicht je organen bij overlijden aan de gemeenschap te geven. Het aanbod van organen stijgt dan en de legitieme vraag erna neemt af.

Het is maar zeer de vraag of het introduceren van meer expliciet financiële prikkels, wat Groot bepleit, datzelfde effect zal hebben. Ervaring hiermee op het terrein van bloeddonatie is niet bepaald onversneden gunstig (Le Grand, 2003).

Kortom, bij orgaandonaties gaat het om giften die niet alleen ingrijpende gevolgen hebben voor de ontvanger, maar ook voor de gever. Het zijn belangrijke giften. Daarnaast is het een gift die, net als iedere andere gift, rijk aan belangen is, aan onbaatzuchtigheid maar ook aan plichten. Dit beeld over giften zonder ideologische franje biedt mogelijkheden om het stelsel van orgaan-allocatie opnieuw institutioneel vorm te geven.

LITERATUUR

- Bouty, I. (2000) *Interpersonal and interaction influences on informal resource exchanges between R&D researchers across organizational boundaries*. *Academy of Management Journal* 43(1), 50–65.
- Groot, W. (2008) *Orgaandonatie gift, geen plicht*. *ESB* 93(4538), 399.
- Le Grand, J. (2003) *Motivation, agency and public policy*. New York: Oxford UP.
- Mauss, M. (1954) *The Gift*. New York: Norton.
- Putnam, R.D. (2000) *Bowling Alone*. New York: Simon and Schuster.

WILFRED DOLFSMA

Hoogleraar Innovatie aan de Rijksuniversiteit Groningen